

Kitap Tanıtımı: Carlo Ginzburg; *Peynir ve Kurtlar*, İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

Seyhan Dobra
Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilimdalı Yüksek Lisans Öğrencisi
serhandbra@hotmail.com

İlginç olan her şey karanlıkta geçer
Hiç bilinmez insanların gerçek hikâyesi
CELİNE

Tâbi olanların tarihinden bir kesiti, resmi kayıtlar eşliğinde tenvir eden sürükleyici bir çalışma... XVI. yy. sonlarında İtalya'nın bir dağ köyünde cereyan eden olaylar silsilesi... Yoksul bir köylünün insana şaşkınlık veren zihin evreninden dökülenler ve daha niceleri... Yaşadığı bölgenin ve dönemin hâkim dili Latince de yeterli olmayan bir değirmenci olarak Menocchio' nun eline geçirdiği hemen her kitabı okuması ve neticesinde girdiği fikri çıkmazda yaşadığı inanç temelli çatışmaların ayrıntılı bir analizi... Gerçek kimliği ile Montereale' li yoksul değirmenci Domenico Scandella' nın sıradan insan olarak yaşamının irdelendiği bir mikro tarih örneği... Daha önceki çeşitlemeleri 1970'li yıllarda çeşitli üniversite seminerlerinde tartışma konusu olarak irdelenen bu çalışma, genel bir bakışla; çevresinde Menocchio olarak tanınan kişinin yaşadıklarının kısa kısa ifade bulduğu altmış iki başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklara birkaç örnek; "Menocchio" "Kasaba" "İlk sorgulama" "Cinli mi?" "Büyüklerinin yüzlerine karşı haykırmak" "Arkaik bir Toplum" "Yoksulları eziyorlar" "Değirmenci Ressam Soyтары" "Fikirlerim kafamdan çıktı" "Kitaplar" "Kasabada ki kitap okurları" "Karanlık bir Tünel mi?" "Aziz Meryem'in cenaze töreni" "İsa' nın babası" "Kıyamet günü" "Pigmeler ve Yamyamlar" "Doğanın Tanrısı" "Üç yüzük" "Yazılı ve sözlü kültür" "Kaos" "Mitsel Peynirler, Gerçek Peynirler" "Metaforların işlevi" "Bir varsayım" "Köylü dini" "Çelişkiler" "Cennet" "Ruh" "İki tin, yedi ruh, dört element" "Bilmiyorum" "Bir fikrin izlediği seyir" "Yeni bir dünya" "Söz sanatları" "Safsatalar ve rüyalar" "En büyük, kâdir-i mutlak ve kutsal Tanrı" "Papazları öldüreyim" "İhbarlar" "Hapishane" "İşkence" "Yahudi'yle gece konuşması" "İki Değirmenci" "Egemen Kültür ve Tâbi Kültür" gibi... Bu bağlamda her bölüm, başlığı itibari ile dikkat çekicidir. Çalışma kapsamında yazar tarafından genel olarak, popüler kültür ve mikro kültür sorunsalı arasındaki dengeye vurgu yapılmıştır.

Âmiyâne tâbir ile gölgede kalan bir kişi olarak hikâyenin kahramanı Menocchio' nun öyküsünde, Matbaanın icadı ve Reform hareketinin uzantıları, yazarın kaleminden incelikli bir emek sonucu okuru ile buluşturulmuştur. Eserin başkişisi Menocchio için Matbaa, içinde yetiştiği sözlü geleneği okumuş olduğu birkaç kitapla mukayese etmesi ve fikri kalıplar oluşturması adına bir kaynak teşkil etmiştir. Kendisi sahip olduğu bu düşünceleri, daha üst mevkide kişilere olmasa da, belli kesimdeki kitle ve çevrelere ulaştırmayı başarmıştır. Bu kesimler arasında; engizisyon mahkemesi üyeleri, köy papazı, tanıdıkları vs. bulunmaktadır. Bittabi bu ortamın oluşmasında Reform olgusunun getirileri elzem bir rol üstlenmiştir. Bununla beraber bir değirmenci olması hasebiyle çalıştığı koşullar ve zaman mefhumunda ki esneklik de ona mütâlaa dünyasının kapılarını aralamıştır. Diğer cenahtan, yine bu düşünceleri dolayısıyla toplumdan tecrit edilmiş, yıllarca engizisyon önünde sorgulanmıştır. Şaşırtıcıdır ki bu sorgulamalarda Menocchio, "sapkın" yahut "akli melekelerini yitirmiş" bir insan olarak değil aksine baskın dini inanışa muhalif görüşte bir kişi olarak yer edinmiştir. Mahkemenin bitiminde de beklenildiği üzere Papa tarafından îdama mahkûm edilmiştir. Alelâde bir değirmenci kimliğinden öte pek çok insan nazarında sözlü olarak teyit edilmese de bir başına mücadelesi ile o artık ihtilâlcî ya da halk filozofu olarak dimağlara yerleşmiştir. Yaşamı

boyunca nâdiren ayrıldığı küçük kasabasında çeşitli meclislerde Katolik Kilise'nin resmi öğretisine aykırı görüşler öne süren Menocchio' ya göre: "Tanrı Kutsal Ruh' u herkese vermiştir. Türk, Hristiyan, Yahudi, sapkın olarak ayırt etmeksizin. Çünkü onun gözünde her biri değerlidir ve hepsinin ruhu da aynı şekilde kurtulacaktır." Sıradan bir köylü olarak, Kilise'nin ortaya koyduğu kanunların ve birtakım emirlerin hepsinin aslında bir çıkar mekanizması olduğuna inanmıştır. Papaz, keşiş vb. grupların hayatlarını bu yolla idâme ettirdiklerini öne sürmekten de geri durmamıştır. Menocchio eserde yeri geldiği üzere; Papazların insan ruhlarını henüz dünyaya gelmeden sövmeye başladığını, öldükten sonra bile bu istismarın devam edeceğini açıkça belirtmiştir. Kitap dâhilinde mahkeme tutanaklarından hareketle yazar tarafından girilen bu meşakkatli çalışmanın sonunda ortaya, XVI. yy. da özellikle Batı Avrupa' da halk kültürünün bilinmeyen bir cephesine ışık tutan, ezilenler ve yoksullardan yana bir bilgi örüntüsü ortaya çıkmıştır. İlâve olarak dönemin engizisyon mahkemelerine dair bilgilere aralıklarla yer verilmesi de okur adına ayrıca bir berraklık etkisi yaratmıştır. Tâbi olanın tarihini anlatmanın ne denli zor olduğunu ifade eden yazar Ginzburg; kitap boyunca temanın elzem hususlarına nokta atışı yapmıştır. Buna binâen tâbi sınıfların kültürüyle egemen sınıfların kültürü arasındaki ilişkiyle ilgili bir münâzara denklemi kurmuştur. Bu kültürlerden ilkinin, ikincisine bağlı olma derecesi, tâbi kesim kültürünün ne ölçüde bağımsız bir muhtevaya sahip olduğu, iki kültür ekseninde karşılıklı bir hareketin olup olmadığı ve sürecin işleyişine ilişkin sorular ile okuru yüz yüze getirmiştir. Merak duyulan bu olası soruların cevabı eserin belirli kısımlarında yazarın kendisinden gelmiştir. Kültürel ikiye bölünmenin varlığından söz eden müellif, özellikle XVI. yüzyılın ilk yarısında, egemen sınıflarla tâbi sınıfların kültürleri arasında ki devinimsel alâkanın yadsınamaz bir gerçek olduğunun da altını çizmiştir. Yazar, ayrıca Ortaçağ ve sonrasında Avrupa'yı, sınıflar arası kültürel etki bazında senkronize ilişkilerin yoğun olarak yaşandığı bir coğrafya olarak tanımlamıştır. İşte, kadim maddecilik karşısında biçâre köylülüğün varlık savaşının biçimlendirdiği tam da bu zeminde, Menocchio, ağırlıklı görüşleri sebebiyle Engizisyon tarafından yargılanmış, suçunun ardında ona destek olan başkalarının da olduğu zannedilerek itirafa zorlanmış ve akabinde çeşitli işkencelere maruz bırakılmıştır. Ancak okuduğunu özgün bir şekilde irdeleyen, çoğu kez insanlara istediği gibi aktaran ve kitaplardan geriye kalan düşünce çelişkilerini bir tecrübe vesilesi olarak gören Menocchio, tüm bu olanlara rağmen davasından vazgeçmemiştir. Okur olarak bu durumu onun hâkim güç karşısında benliğini ispatta ki kararlılığının ön adımları olarak algılamak yerinde olacaktır.

Nihâi olarak; Carlo Ginzburg bu çalışması ile daha evvel zamanlarda çoğu kez seçkinlerin ele alındığı tarihsel evrende farklı olarak basit bir değirmencinin esrarengiz hikâyesini kaleme dökmekten öte; biz okuyucuya dönemin manzara-i umûmiyesini tahayyüle aracılık etmiş buna mukâbil sınıfsal bir ayrımın baskın bir şekilde kendini hissettirdiği toplumlarda; zihinlerin alt sınıfa karşı olan hissizliğinin de nedenini sorgulama imkânı sunmuştur. Denilebilir ki; dedektif romanı tadında bu kitaba ziyaretinizle geçmişten bu güne seslenen bir değirmencinin aşılmazlar karşısında güçlü avazına kulak vereceksiniz. Can kulağıyla dinlemeler ...